

ÖZEL YETENEKLI BİREYLER

Özel Yetenekli Çocukların Özellikleri Nelerdir?

Özel yetenekli çocukların bir ya da birden çok alanda daha hızlı gelişim gösterdikleri ve bu çocukların bazı ortak özellikleri taşıdıkları ileri sürülmektedir.

Erken Dönemlerinde Gözlenen Özellikler

- * Bebeklikte olağandışı ataklık
- * Uzun dikkat süresi
- * Geniş hayal ve imgeleme gücü
- * Uykuya daha az ihtiyaç duyma, enerjik olma
- * Gelişimsel dönüm noktalarında daha hızlı ilerleme
- * Keskin gözlem yapma
- * Aşırı merak duyma
- * Güçlü bellek
- * Erken ve olağan üstü dil gelişimi
- * Hızlı öğrenme yeteneği

Erken Dönemlerinde Gözlenen Özellikler

- * Aşırı duyarlılık
- * Akıl yürütme ve problem çözme becerisi
- * Mükemmeliyetçilik
- * Sayılar, bulmacalar ve yap-bozlar ile oyun becerisini geliştirme
- * Kitaplara aşırı ilgi duyma
- * Soru sorma
- * İlgi alanının oldukça geniş olması
- * Eleştirel düşünebilme
- * Aynı anda birkaç işi yapabilme, yoğunlaşabilme
- * Yaratıcılık

Bir çocuğun özel yetenekli olarak görülmesi için yukarıda adı geçen bütün özelliklere sahip olması gerekmemektedir. Özel yetenekli bir çocukta öne çıkan bir özellik, bir başka üstün çocukta hiç görülmeyebilir. Dolayısıyla bireysel farklılıkların olabileceği dikkate alınmalıdır.

Özel yetenekli çocuklarda gözlemlenen özellikler, tüm çocuklarda belli ölçülerde gözlemlenebilen özelliklerdir. Özel yeteneğin bir göstergesi olabilmesi için bu özelliklerden birçoğunun ilgili yaş grubunun doğal olarak gösterdiği ölçülerin üzerindeki bir düzeyde çocukta gözleniyor olması gerekmektedir.

Özel Yetenekli
Çocukların
Gelişimsel
Özellikleri
Nelerdir?

Fiziksel Özellikleri

Özel yetenekli çocukların fiziksel gelişimleriyle ilgili yetenek alanları arasında doğrudan bir ilişki kurulamayacağı geçmişte göre bugün daha fazla kabul görmektedir. Daha da önemlisi ayırt etme ve tanılamada fiziksel özelliklere ait bir tanılama biçimi de kullanılmamaktadır.

Bilimsel Özellikleri

* Çok meraklıdırlar. İlgilendikleri konuya Karay dikkatlerini yoğun bir şekilde yönlendirir. Problem çözme becerileri son derece gelişmiştir (Üstün Yetenekli Çocuklar II. Ulusal Kongresi, 2009).

* Neden-sonuç ilişkisi kurarlar. Algi alanlar hakkında detaylı bilgi sahibidirler, bağımsız çalışmaya daha çok tercih ederler (MEB, 2010).

* Çok çeşitli konularda derin ve yoğun bilgilere sahiptirler. Sunulan bilgileri kolaylıkla özümser ve anımsarlar.

* Karmaşık materyalleri, kendisi için anlamlı olan parçalara ayırarak anlamaya çalışıyorlar.

* Herkesçe bilinen cevapların, mantıksal yanını görürler.

* Keskin ve dikkatli gözlemcidirler.

* Yaşının üstündeki sözcükleri anlamlarını bilerek yerinde kullanır.

* Çok hızlı öğrenirler. Duyduklarını ve gördüklerini uzun zaman belleklerinde tutabilirler.

* Kendi sınıf düzeyinin üstünde kitaplar okumaktan hoşlanırlar.

* Zihinden işlem yapmada çok başarılıdırlar.

* Rutin veya tekrarlı işlerden hoşlanmazlar. Genellikle okulda karşılaştıkları uyarıcılar onlara yetersiz gelir, dolayısıyla canları çok çabuk sıkılır.

Yaratıcılık Özellikleri

Soru ve sorunlara çok sayıda çözüm ya da düşünce üretirler. Alışılmışın dışında, özgün görüşleri ve tepkileri vardır. Görüşlerini sakınmadan söylerler. Bazen bu görüşleri kökten değişiklikleri gerektirir, görüşlerini uzlaşmaz bir biçimde sonuna kadar savunur ve asla vazgeçmezler.

Maceraya düşkündürler.

Keskin bir mizah anlayışları vardır. Birçok kişinin farkına varamadığı ince esprileri kolaylıkla fark ederler.

Güzellik duyguları gelişmiştir. Estetik özellikleri hemen algırlarlar.

Liderlik Özellikleri

Grup içindeki liderliğin amacı ve işlevini kavrayabilmeleri ve diğerlerinin gereksinim ve ilgilerine duyarlı olabilmeleri nedeniyle, genellikle lider olma eğilimindedirler. Hem liderlik için arzulanan kişilik özelliklerine hem de geniş ilgi alanına sahip olmaları liderlik potansiyellerini daha da artırır.

Özel yetenekli çocuklar okulla ilgili olan etkinliklerin birçoğuna katılırlar. Etkinlikleri devam ettirmede ona güvenebilirsiniz. Sorumluluklarını çok iyi bilirler, söz verdiği işi en iyi biçimde yerine getirerek tamamlarlar. Akranları arasında doğal bir lider gibi davranabilirler.

Gerek kendi akranları, gerekse yetişkinlerin yanında kendine güvenleri tamdır. Yaptığı işi rahatlıkla sunar.

Sınıf arkadaşlarınınca sevilen bir kişidir. Duygu ve düşüncelerini çok iyi biçimde ifade ederler. Sözcükleri iyi seçer ve söylenenleri iyi anlarlar. Birden fazla işi bir arada yapabilirler.

Güdüsel Özellikleri

Merak ettikleri konuları incelerken bir başkasının kendisini güdülemesine ihtiyaçları yoktur. Tek düze işlerden genellikle sıkılırlar. Kendini ilgilendiği konuya ya da soruna kaptırıp bütünüyle özümserler.

Üstlendiği iş ya da görevi sonuna kadar götürürler. Yetişkinlerin ilgilendiği, din, politika, dünya sorunları gibi konu ya da sorunlarla ilgilenirler.

Sosyal-Duygusal Özellikleri

Özel yetenekli çocukların sosyal, duygusal özellikleri (Clark, 1992), (Silverman, 1994);

* Gelişmiş ahlâkî değerlere sahip,

* Başkalarının duygu ve düşüncelerine karşı hassas,

* Mükemmeliyetçi,

* Beklentileri yüksek,

* İdealist,

* Duygusal derinliği olan,

* Farkındalığı yüksek,

* Kendilerinden büyük çocuklarla karmaşık oyun oynama eğilimindedirler.

* Liderlik özellikleri gösterirler.

* Karşısındakilerin düşüncelerini, duygularını ve isteklerini kestirebilme yeteneğine sahiptirler.

* Espri yetenekleri gelişmiştir.

Kişilik Özellikleri

* Bağımsız olma özellikleri gösterirler. Bu özellikleri öğrenme etkinliklerinde de görülür.

* Yüksek amaç ve ideallere sahiptirler.

* Faaliyetlerini başlatmak için bir dış kuvvete ihtiyaç duymazlar, yani içten denetimlidirler.

* Yaşamlarındaki olayları denetim altına alabileceklerine inanırlar.

* Mükemmel olma özelliğini gösterirler.

* Özgüvenleri yüksektir.

Ahlâkî Özellikleri

* Ahlâkî duyarlılıkları erken yaşta yoğun olarak görülür.

* Açlık, nükleer savaş, çevre kirliliği, barış, uluslararası ilişkiler gibi dünya sorunlarına diğer yaşlılarına göre daha duyarlıdırlar

* Sorgulayıcı, keskin gözlemci, mantıkî düşünür olma özellikleri göstermeleri nedeniyle, eşitsizliği, haksızlığı, çifte standardı fark ederler. Bunları önlemede etkisiz olmaları kendilerini çaresizliğe iter.

* Keskin adalet duygusuna sahiptirler

Özel Yeteneklilerle İlgili Doğru Bilinen Bazı Yanlışlar Nelerdir?

* Özel yetenekli bireyler uyumsuz olurlar.

* Kardeşlerin en küçüğünün özel yetenekli olma olasılığı yüksektir.

* Özel yetenekli çocukların sosyal yönleri zayıftır.

* Akademik başarısı yüksek olan her öğrenci özel yeteneklidir.

* Özel yetenekli bireyler, normal sınıflarda eğitim alamazlar.

* Her özel yetenekli bireyin kendi yaş düzeyinin üstündeki konulara karşı ilgisi vardır.

* Özel yetenekli bireyler sınıf atlatıldığında veya okula erken yaşta başlatıldıklarında üst yaşlarla sosyal problemler yaşamaktadırlar.

* Özel yetenekli bireyler zaten ayrıcalıklı çocuklardır. Bu yüzden desteklenmelerine gerek yoktur.

* Yaramaz ve hareketli çocuklar özel yeteneklidir.

Aileler Neler Yapabilir?

Çocuklarda sağlıklı bir gelişimin gerçekleştirilmesinde ailelerin rolü büyüktür. Bu nedenle, aileler çocuk yetiştirme konusunda eğitilmelidirler. Hele yaşitlarından farklı özellikler gösteren yetenekli çocuklara sahip aileler, aşağıda belirtilen noktalar çerçevesinde aydınlatılmaya bir kat daha fazla gereksinim duyarlar.

Özel yetenekli çocukların önemli özelliklerinden biri meraktır. Yetişkinler çocuklarının sorularını cevaplamakta bazen zorlanabilirler. Böyle durumlarda çocuğa karşı tepkisiz kalmak yerine, çocuklarının gereksinimini karşılayacak başka çözüm yolları bulmalıdırlar. Örneğin; kitaplardan, ansiklopedilerden, dost ve uzman kişilerden yararlanmak gibi

Anne-babalar iyi birer dinleyici olarak çocuklarına destek olmalıdırlar. Çünkü bu tür çocuklar, düşüncelerini, değerlendirmelerini, çıkardıkları sonuçları yaşıtlarına oranla anne-babalarına daha fazla aktarma ihtiyacı içindedirler.

Özel yetenekli çocuklar gün boyunca birçok bilgi toplarlar. Analiz ve değerlendirmelerini yaparak, topladıkları bu bilgilerin tam bir özümlemesini yapma amacıyla, öğrendiklerini paylaşma, aktarma ihtiyacı duyarlar. Anne-babalar çocukların dinleyerek bu bilgilerini toparlamalarına fırsat vermiş olurlar.

Yetişkinlerin çocuğunun tepkilerine bebeklikten başlayarak duyarlı davranması, çocuğun çıkardığı seslere sözel tepkilerde bulunması, daha sonraları, çocuğun ilgisini yoğunlaştırdığı konularla ilgili açıklamalar getirip ek bilgiler vermesi, en ufak başarısını ödüllendirmesi, yasakların nedenini açıklayıp alternatif yollar bulmasında rehberlik etmesi hem çocuğun kendine olan güveninin artması hem de öğrenme atılımlarının desteklenmesi bakımından yararlıdır.

Özel yeteneklilerde bütün gelişim alanlarının aynı hızda gelişmediği gerçeği unutulmamalıdır. Çoğu kez zihinsel gelişim sosyal ve duygusal gelişimden daha ileridedir. Anne-babaların çocuklarının bu ileri zihinsel düzeylerinden haberdar olmalarında ve çocuklarıyla bu düzeyde etkileşime geçerek uyarıcı zihinsel bir çevreye olan gereksinimlerini karşılamalarında yarar vardır. Bunun tersi bir durumda çocuklarının duyacağı endişe ve kırıklığı ancak bu şekilde önleyebilirler.

Özel yetenekli çocuklar ilgi alanları ve duygusal konularla ilgili olarak mükemmeliyetçilik arayışı içindedirler. Çoğu kez bu alanlarda kendilerine koydukları standartlar anne-babalarının, öğretmenlerinin ve toplumun standartlarının çok üstündedir.

Bu durumda anne-babaların çocuklarına olan sevgilerinin, onların üretkenliklerinden, başarılarından ayrı olarak, yani herhangi bir koşula bağlı olmaksızın daima var olduğunu tekrarlamalarında ve bunu çocuklarına hissettirmelerinde yarar vardır.

* Mükemmeliyetçilik eğilimlerini anne-baba kabul etmeli ve çocuklarının hayal kırıklığını anlayışla karşılamalıdır. Kendilerinin de zaman zaman bu duyguya kapıldıklarını ve nasıl baş ettiklerini çocuklarıyla paylaşmalıdırlar.

* Böyle bir özelliğin yararlı bir amaca hizmet edebileceği bilincine ulaşabilmelidirler. Bazen ulaşılmaları mümkün olmadığında üzüntü yaratsalar da, ideallerin ve yüksek standartların yararlı olduğunu hem kendilerine hem de çocuklarına hatırlatmalıdırlar.

* Anne-babalar her alanda mükemmeliyetçilik arayışı içinde olmak yerine, kendileri için gerçekten önemli olan etkinliklerde bu arayışa girmelidirler. Çocuklarının hiçbir kimsenin her alanda mükemmel olamayacağı gerçeğini anlamalarına ve kendilerine öncelikler koymaları gereğini kavramalarına yardımcı olmalıdırlar.

* Anne-babalar çocuklarının ilk atılımları başarısız olsa da, mücadeleyi bırakmamaları için onları cesaretlendirmelidirler. Deneye deneye hedeflerine daha yakınlaşacaklarını, yüksek standartlara ulaşmalarının zaman ve çaba gerektireceğini onlara hatırlatmalı ve yaşamdan örnekler vermelidirler.

Anne-babalar gelişim evrelerine göre çocuklarının sosyal gelişimlerini desteklemelidirler. Eğer özel yetenekli çocuğa yaşlılarıyla etkileşim içinde olma fırsatı verilmezse, sosyalleşme açısından uyumsuzluk beklenebilir. Çoğu zaman özel yetenekli çocuklar yalnız çocuklar olarak karşımıza çıkarlar.

Özel yetenekli çocukların anne ve babalarının dikkat etmesi gerekenler

- * Çocuklarınızı nasıl destekleyebileceğinizi mutlaka öğrenin,
- * Aile olarak onları benimseyin, değerli olarak görün,
- * Birlikte etkinlikler yapın, potansiyellerini geliştirmek için fırsatlar oluşturun,
- * Farklı problem çözme stratejileri geliştirmesini teşvik edin,
- * Akıllarına ilk geleni söylemeleri yerine, onların düşünerek hareket etmelerine yardımcı olun,
- * Etkili dinleyin,

- * Onları, düşünceleri hakkında düşündürün,
- * Yaptığı işi en güzeliyle yapmasına yardımcı olun,
- * Çocuklarınızın düşünme becerilerini geliştirmek için doğru soru sorma, problem oluşturma, konusunda onları yönlendirin,
- * Yeni durumlara eski bilgileri uygulamayı öğretin,
- * Başarılı insanlar bir şeyleri öğrenmeyi ve bilmeyi, güçlü duygular yoluyla algılar, bu yüzden çocuklarınıza bütün duyularını içeren verileri toplamaya yöneltin,
- * Yaratıcı potansiyellerini harekete geçirin,

Öğretmenlere Öneriler

*Sınıftaki müfredatı uygularken, bu tür çocukların liderlik özelliklerini tatmin ederek taşkınlık yapmasına engel olunmalıdır. Örneğin sınıf başkanı, eğitsel kulüplerden birinin başkanlığı vb. gibi. Bu uygulama sonucunda paylaşma ve birliktelik ile ilgili çıkabilecek problemin oluşumu engellenmiş olacak ve çocuk kendini dışlanmış olarak hissetmeyecektir.

* Ailesiyle irtibata geçilmeli ve müfredattan ayrı olarak çocuğa, düzeyine uygun ek ödevler verilmelidir.

* Özel yetenekli çocuklar yazı yazmayı pek sevmediklerinden çok fazla yazı ödevi veya işleri verilmemelidir.

* Çocuk asla diğer öğrencilerden soyutlanmamalıdır. Arkadaşları ile kaynaşması sağlamalıdır.

* Çalışmaların gerçekleştirilmesinde yarışma ortamı oluşturulmalı, araştırmaya dayalı ve ilgilerini çeken konular dikkate alınarak ödevler verilmelidir.

* Özel yetenekli çocukların sayılarla arası iyi olduğundan problem çözmeye yönelik ders veya ödev verilmelidir. Ancak bunun dozunu çok hassas belirleyip fazla aşırısına kaçılmamalıdır.

* Ders müfredatına ek olarak, proje geliştirme gibi yaratıcılık ve zekâyı öne çıkarıcı ve geliştirici çalışmalar bütün sınıf düzeyinde yaptırılmalıdır.

* Öğretmen, kesinlikle çocuğun kendisine ve arkadaşlarına, sahip olduğu yetenekliliği öne çıkararak vurgulama yapmamalıdır.

* Çocuk, sınıf içinde kayrılmamalı, aynı sorumluluklar her çocuk için geçerli olmalıdır. Kıyaslama ve eleştiri sınıf düzeyinde en aza indirilmeye çalışılmalıdır. Özel yetenekli çocuğu ön plâna çıkaran çalışmalardan uzak durulmaya çalışılmalıdır.

* “Sen, bu sınıfın en iyisisin.” “ Sen, en iyisini yaparsın.” vb. mükemmeliyetçiliğe yönelik ifadelerin kullanılmasından kaçınılmalıdır.

* Çocuktan beklentiler, diğer arkadaşlarından istenilen düzeyden farklı oluşturulmamalıdır. Aksi takdirde çocuk kendini baskı altında hissedecek ve uyum bozuklukları baş gösterebilecektir.

Kaynak:

http://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/yayimlar/ozelegitim/aile_kilavuzu/aile_kilavuzu.pdf